

УДК 318:37.011.3 – 051:796/799

В. В. ПодгорнаORCID ID [https:// http://orcid.org/0000-0003-3395-8314](https://http://orcid.org/0000-0003-3395-8314)

Кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна

К. В. ДроздоваORCID ID [https:// http://orcid.org/0000-0003-0336-8057](https://http://orcid.org/0000-0003-0336-8057)

Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Мета статті: визначення специфіки педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в умовах нової української школи. Методи: аналіз спеціальної літератури, опитування. Результати: визначено чинники, які свідчать про необхідність змін у системі фізичного виховання в загальноосвітній школі; місце фізичної культури в «формулі» нової української школи та шляхи підвищення професійного рівня учителя фізичної культури, відповідно запитам сучасного життя. Висновки: особливість діяльності учителя фізичної культури полягає у впровадженні основних цінностей фізичної культури в загальну культуру школи, створенні сучасного фізичного та психосоціального середовища в школі, впровадженні педагогіки партнерства в освітній процес, формуванні ключових компетентностей випускника нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, реформування фізичної культури, педагогічна діяльність, особистість учителя, основні компетентності.

Постановка проблеми. Кардинальне реформування української освіти, створення нових українських шкіл (НУШ) закономірно супроводжується радикальними змінами у всіх видах навчальної діяльності, значно підвищує запит на соціально активну, творчу особистість, здатну самостійно приймати рішення і особисто відповідати за їх реалізацію. Сучасні підходи до утворення виходять з гуманістичної парадигми освіти, яка передбачає забезпечення можливості вибору і самовизначення кожного учасника навчально-виховного процесу, суб'єкт-о'єктних взаємин учителя і учня, що закріплено Законом «Про освіту» [3]. Очевидно, що таку освіту може здійснити тільки високо кваліфікована, творча, соціально активна і конкурентоспроможна особистість педагога, орієнтована на гуманістичні цінності, яка здатна самостійно приймати рішення в ситуації вибору та є відповідальною за свої рішення.

Фізичне виховання є найважливішим елементом у системі виховання людини. В цьому аспекті фізичне виховання являє собою освітньо-виховний процес і характеризується принципами, властивими педагогічному процесу. Педагогічні цінності викладача фізкультури – це система професійних якостей, що визначають успішність педагогічної діяльності. Реформування сучасної освіти висуває нові вимоги до педагогічних кадрів. Педагог завжди був і залишається основним суб'єктом, покликаним вирішувати завдання розвитку освіти, саме педагог є ресурсом підвищення якості освіти.

У зв'язку з цим метою роботи стало визначення особливостей педагогічної діяльності вчителя фізичної культури в умовах нової української школи.

Пріоритетними завданнями стає:

1) Визначення чинників, які свідчать про необхідність змін у системі фізичного виховання в загальноосвітній школі.

- 2) Окреслення місця фізичної культури в «формулі» нової української школи.
- 3) Позначення шляхів підвищення професійного рівня учителя фізичної культури, відповідно запитам сучасного життя.

Методи дослідження: аналіз спеціальної літератури, опитування, математична обробка отриманих результатів.

Результати дослідження. Для визначення чинників, які свідчать про необхідність змін у системі фізичного виховання в загальноосвітній школі нами було проведено опитування 90 студентів Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації (м. Одеса). Аналіз і обробка результатів показали, що 46,6 % опитуваних не вважають професію вчителя фізичної культури (ФК) престижною. Однак 86,6 % студентів, серед яких 26,6 % вже професійно займаються спортом, прагнуть отримати професійні знання в галузі ФК і спорту для використання їх в майбутній діяльності.

На питання «Чи збираєтесь Ви працювати в школі після закінчення університету?» 44,4 % студентів відповіли – «Тільки на початкових етапах власної професійної діяльності»; 24,4% опитуваних будуть реалізовувати свої уміння та навички в фітнес-клубах; 13,3 % осіб відповіли стверджувально та стільки ж – заперечливо, решта студентів не впевнена в майбутньому місці роботи.

На запитання «Що є необхідним для підвищення статусу вчителя фізичної культури?» 46,6 % відповіли – «Підвисити значення ФК у школі та в суспільстві», 26,6 % – «Поліпшити професіоналізм викладання фізичної культури», 22,2 % – «Значно підвисити зарплату» та 2,2 % – «Обрати авторитарний стиль викладання». До того ж авторитарний стиль викладання ФК в школі обирають 46,6 % майбутніх вчителів, але 44,4 % – все ж таки за демократичний стиль. 100 % опитуваних впевнені, що основною цінністю фізичної культури є ціннісне відношення до власного здоров'я. За суб'єктивними даними 91 % майбутніх вчителів вважає себе здоровою людиною.

Таким чином, маємо великий кадровий потенціал, який прагне отримувати знання, нести в суспільство основну цінність фізичної культури та є здоровим, зацікавленим та спортивним. Невпевненість, яка притаманна більшості студентів у бажанні працювати в школі, покликана подолати реформа освіти та створення нових українських шкіл (НУШ). Формулу НУШ складають компоненти, серед яких: вмотивований учитель, виховання на цінностях, сучасне освітнє середовище, нові зміст і структура, педагогіка партнерства, орієнтація на учня [7].

Вмотивований учитель фізичної культури – це не тільки людина, яка отримує гідну заробітну платню, це людина, яка має умови для реалізації свого творчого потенціалу. Це надання вчителю фізичної культури свободи діяльності, яка повинна впливати на формування загальної культури школи, що беззаперечно підвисить його авторитет серед колег та учнів. Із 45 опитаних учителів з фізичної культури загальноосвітніх шкіл м. Одеса 1/3 хотіла отримати більше автономії у своїй області роботи. Включення авторських програм із фізичної культури в загальну навчальну програму школи є однією з найбільш ефективних стратегій, яка може захистити від основних проблем, пов'язаних зі здоров'ям учителів та учнів, сприяти кращому викладанню навчального матеріалу та його засвоєнню.

Загальна мета навчально-виховної діяльності вчителя фізичної культури і колективу школи полягає в підтримці фізичного, духовного, соціального та естетичного розвитку, необхідних для створення передумов до того, щоб учні вміли справлятися з проблемами повсякденного життя і були здатними до навчання в школі. Втілення в життя цих цілей вимагає інтеграції виховання прихильності та просування здорового способу життя в повсякденне життя школи. Визначальним у діяльності вчителя фізичної культури є зосередження на формуванні здорового способу життя, надання школярам достовірних знань, формування змін поведінки в потрібному напрямі, підтримка в збереженні позитивних змін у поведінці за допомогою використання позитивних власних прикладів. Найціннішим результатом НУШ в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання з дослідницьким ставленням до життя. Питання на які, нарешті, звернено увагу дуже важливі: формування здорового випускника та здоров'язбереження учнів протягом усього освітнього процесу.

Створення сучасного освітнього середовища є однією з основних шкільних проблем. Область діяльності простирається від створення зручної, вентильованої, достатньо освітленої будівлі школи, ігрових майданчиків і спортивних споруд до наявності питної води, туалетів, приміщень для миття. Дослідження підтвердили: якщо фізичне середовище є підходящим для дітей, то рівень захворюваності та травматизму знижується [4]. Також будівля школи і навколишні її споруди можуть впливати і на психічне благополуччя. Були проведені дослідження кореляції між позитивним психосоціальним середовищем, ризикованою поведінкою і показниками стану здоров'я [1].

Позитивне шкільне середовище підтримує загальна культура школи, в якій значне місце займає фізична культура, де визнаються єдині цінності і цілі в області просування здорового способу життя, створення почуття спільності, колективу, формування ідеології фізичного і психічного здоров'я. Педагогіка партнерства вимагає розуміти під навчальним середовищем триєдність: учень, вчитель і характер відносин і зв'язків, які складають зміст навчання.

Відповідно до конвенції ООН про права дитини [5], учень має такі права:

- право на свободу вираження поглядів за всіма питань, які стосуються його особи, а також право вимагати, щоб його думка була врахована (стаття 12);
- право отримувати і публікувати інформацію за умови, що це не обмежує права інших осіб (стаття 13);
- право отримувати відповідну інформацію і освіту, особливо якщо це сприяє зростанню його соціального, духовного чи морального благополуччя, а також здоровому фізичному і психічному розвитку (стаття 17).

Однією з істотних частин навчального середовища є відносини. Щоб виховати незалежне мислення в учня, необхідна наявність можливостей робити припущення, фантазувати, висувати гіпотези без побоювання бути висміяним, давати «неправильні відповіді», робити помилки та самостійно виправляти їх. Це передбачає наявність відкритих відносин з рівними суб'єктами – учнями та викладачами, в результаті чого учні краще й свідоміше оволодівають знаннями і фізичними навичками. Учні довіряють оточенню, яке є надійним, передбачуваним і підпорядковується певним правилам.

Відповідно до загальної мети освіти, місією НУШ є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві.

Мета НУШ – виховати особистість, патріота та інноватора, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини [6].

У педагогіці чітко визначена мета фізичного виховання – зміцнення здоров'я, підготовка людини до праці, оборони, формування сили, швидкості, витривалості, спритності [8]. Фізкультурно-спортивна діяльність припускає інтеграцію якостей особистості, яка містить у собі внутрішню свободу, гідність, любов до Батьківщини, повагу до влади, дисциплінованість, прояв патріотичних почуттів, культури міжнародного співробітництва.

Зазначимо, що у патріотичному вихованні особистості велике значення має фізкультурно-масова робота, яка повинна починатися з навчання у школі. Це пояснюється тим, що вона є популярною серед учнівської молоді, однією з ефективних форм її всебічного розвитку. Взагалі є різноманітні спортивні форми та методи патріотичного виховання, які розвивають патріотичні почуття особистості. Мова йде, наприклад, про змагання зі спортивних ігор, туристські походи місцями слави українського народу, військово-патріотичну спортивну гру «Зірниця». Ці організаційні форми компенсують нестачу урочних занять і сприяють підвищенню патріотичної вихованості підлітків та формуванню суспільних і особистих ціннісних орієнтацій. Професійний спорт формує патріотизм в молоді вже на рівні дії на її національну свідомість. Він є основою у формуванні державного патріотизму під час виступу за свою країну. Спорт виховує патріотизм у вболівальників та спортсменів, і водночас сам зростає на його ґрунті.

Інтегрованим результатом освіти є компетентності, придбанні особистістю. Визначення цих компетентностей подано в тексті Концепції НУШ [6, с. 11-12]. Важливий акцент новозмін пов'язаний із тим, що визнається рівнозначність усіх ключових компетентностей на всіх етапах навчання. Тобто, кожна освітня галузь, в тому числі й фізкультурна, володіє освітнім потенціалом, необхідним для формування кожної ключової компетентності. Цей потенціал має бути реалізований наскрізно у процесі фізичного виховання в школі.

Досягати ефективних результатів допомагає міждисциплінарні зв'язки фізичної культури, якість і структура уроків з фізичної культури, соціальний фон учнів і вчителя, співпраця між школою і сім'єю, прозорі і справедливі засоби регулювання, єдине бачення шляхів розвитку і єдині цілі, сприятливе навчальне середовище, розвиток системи визнання та підйом рівня відповідальності та активності. Все це утворює так звану невидиму частину навчальної програми з фізичної культури, а також загальну культуру школи.

Теорія і практика фізичного виховання за останній час збагатилася великою кількістю наукових даних, присвячених засобам впливу на всебічний розвиток особистості. Існує безліч науково обґрунтованих підходів, концепцій й видів фізичного виховання, які ураховують інтереси, рівень розвитку, рівень здоров'я контингенту, що навчається: сегрегативне фізичне виховання (традиційне), адаптивне фізичне виховання (адаптоване до фізичного розвитку і рівню здоров'я), здоров'я-відновлювальне фізичне виховання (використовує здоров'язбережні та здоров'яформувальні технології), особистісно орієнтоване фізичне виховання (враховує індивідуальні особливості особистості та можливості організму), спортивно-орієнтоване фізичне виховання (забезпечує вузькоспеціалізовану фізичну підготовку в рамках певного виду спорту), спартіанська концепція (сприяє повній реалізації культурного потенціалу спорту, подоланню розриву між фізичним і духовним розвитком людини), артпедагогіка в фізичній культурі (передбачає орієнтацію на створення умов для пізнання учнями цінностей культури, виховання почуття краси та добра), інтегративне фізичне виховання (передбачає пристосування дітей із психічними і фізичними вадами до вимог системи освіти), інклюзивне навчання (включення в соціум дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку) тощо.

При складанні відповідних програм з метою формування основних компетентностей з урахуванням специфіки контингенту учнів слід спиратися на теорію. Відповідно до теорії Піаже (Piaget) [2] на розвиток людини впливають чотири механізми: досвід, соціалізація, набуття зрілості, урівноваження або керівництво самим собою. Підтримуючи здоровий розвиток, учитель фізичної культури отримає можливість впливати на нього в бажаному напрямку.

Таким чином учитель фізичної культури, фахівець в області здоров'я, повинен: мати здатність критично мислити і вирішувати проблеми; мати почуття відповідальності і займати активну життєву позицію; займатися самоосвітою; бути здатним до гнучкого ведення педагогічного процесу.

Особистий приклад вчителів фізичної культури та їхня професійна компетентність – це визначальний фактор у формуванні загальної культури школярів. Діяльність учителя фізичної культури буде сприяти формуванню основних компетентностей випускника НУШ в разі дотримання наступних умов:

- мета діяльності полягає в поліпшенні фізичного та психічного здоров'я учнів;
- процес діяльності спрямований на досягнення мети діяльності;
- методика діяльності відповідає віку і потребам цільової групи;
- залучення учнів у планування і проведення діяльності;
- у діяльність залучено якомога більша кількість учнів, вчителів, батьків тощо;
- діяльність не є ризикованою і не завдає шкоди фізичному та психічному здоров'ю дітей;
- діяльність сприяє зростанню в учнів знань в області здоров'я і позитивних змін в їхній поведінці;
- процес діяльності за допомогою партнерських відносин між людьми і почуття єднання сприяє поліпшенню мікроклімату в школі.

Висновки. Провідною метою кожної освітньої реформи, в тому числі нинішньої, є підвищення якості освіти. Відповідно концепції НУШ, метою фізичного виховання є не тільки розвиток фізичних якостей, а й різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Ефективність реалізації цієї мети лімітують чинники, які вказують на необхідність змін системи фізичного виховання в загальноосвітній школі: низький соціальний статус учителя фізичної культури, непрестижність професії, небажання молоді працювати в школі.

Виокремлено місце фізичної культури в «формулі» нової української школи, роль учителя фізичної культури, яка полягає у впровадженні основних цінностей фізичної культури в загальну культуру школи, у створенні сучасного фізичного та психосоціального середовища в школі, у впровадженні педагогіки партнерства в освітній процес, у формуванні ключових компетентностей випускника нової української школи. Відповідно до цього сформульовано шляхи підвищення професійного рівня учителя фізичної культури та умови його ефективної діяльності відповідно запитам сучасного життя.

References

1. Габа І. М. Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. 2011. Т. XIII. Ч. 6. С. 74-82.
Haba, I. M. (2011). Vplyv osvitnoho seredovyshcha VNZ na profesiynyi rozvytok osobystosti [Influence of educational environment of higher educational institutions on professional development of personality]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii – Problems of general and pedagogical psychology*. XIII. Ch. 6. 74-82 [in Ukrainian].
2. Жан Піаже: теория, эксперименты, дискуссии / под ред. Л. Ф. Обуховой, Г. В. Бурменской. Москва : Гардарики. 2001. 622 с.
Obukhova, L. F. & Burmenskaya, G. V. (Ed.) (2011). Zhan Piazhe: teoriya, eksperimenty, diskussii. Moscow : Gardariki [in Russian].
3. Закон України «Про Освіту». URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12> (дата звернення: 1.02.2019).
Zakon Ukrainy «Pro Osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12>
4. Казакова К. С. Образовательная среда: основные исследовательские подходы. *Труды Кольского научного центра РАН*. 2011. № 6. С. 65-71.
Kazakova, K.S. (2011). Obrazovatel'naya sreda: osnovnyye issledovatel'skiye podkhody [Educational environment: basic research approaches]. *Trudy Kol'skogo nauchnogo tsentra RAN – Proceedings of the Kola Scientific Center of the Russian Academy of Sciences*, 6. 65-71 [in Russian].

5. Конвенція про права дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 1.02.2019).
Konventsiya pro prava dytyny [Convention of the Child Rights]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
6. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html> (дата звернення: 1.02.2019).
Kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly [Conceptual Principles of Secondary School Reforming]. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html>
7. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya / за ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера. 2018. 160 с.
Bibik, N. M. (Ed.). (2018). Nova ukrayins'ka shkola : poradnyk dlya vchytelya [New Ukrainian School : teacher's adviser]. Kyiv : Litera. [in Ukrainian].
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. Тернопіль. 2001. 272 с.
Shuyan, B. M. (2001) Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya shkoliariv [Theory and method of schoolchildren physical education]. ch. 1. Ternopil'. 272 [in Ukrainian].

Podhorna V. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
lecturer of the Department of Theory and Methodology
of Physical Culture and Sports Disciplines,
«South Ukrainian National Pedagogical University
named after. K. D. Ushinsky»*

Drozdova K. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
lecturer of the Department of Theory and Methodology
of Physical Culture and Sports Disciplines,
«South Ukrainian National Pedagogical University
named after. K. D. Ushinsky»*

THE SPECIALTY ACTIVITIES OF PHYSICAL CULTURE TEACHER AT NEW UKRAINIAN SCHOOL

The purpose of the work was to determine the peculiarities of the pedagogical activity of the teacher of physical culture in the conditions of the new Ukrainian school. Considered priority issues: definition of factors, that indicate the need for changes in the system of physical education in general education; definition of the place of physical culture in the new Ukrainian school; indication of ways to increase the professional level of the teacher of physical culture. The purpose of physical education is not only the development of physical qualities, but also the versatile development, education and socialization of a person who realizes himself a citizen of Ukraine, able to live in a society and civilized interaction with nature, has a desire for self-improvement and learning throughout life, ready for a conscious life choice and self-realization, work activity and civic activity. The effectiveness of this purpose is limited by the factors, that indicate the need for changes in the system of physical education in general education: low social status of the teacher of physical culture, the lack of prestige of the profession, the reluctance of young people to work in school. Separated the place of physical culture in the new Ukrainian school and the role of the teacher of physical culture, which consists in the implementation of the basic values of physical culture in the general school culture, in creating a modern physical and psychosocial environment in school, in the implementation of pedagogy of partnership in the educational process, in the formation the main competences of a graduate of a new Ukrainian school. Accordingly the ways of raising the professional level of the teacher of physical culture and conditions of effective activity in accordance with the demands of modern life are formulated. The specialty of the teacher of physical culture is the introduction of the basic values of physical culture into the general school culture, the creation of a modern physical and psychosocial environment in school, the introduction of partnership pedagogy in the educational process, the formation of the basic competences of a graduate of a new Ukrainian school.

Key words: *new Ukrainian school, reformation of physical culture, pedagogical activity, teacher's personality, basic competencies.*

Одержано редакцією 27.02.2019

Прийнято до публікації 03.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Н. А. Башавець**